

สิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาในสามจังหวัดชายแดนใต้

Environment and Development in Three Southern Border Provinces

วิไลวัลย์ อินทรไวยมาศ¹

บทคัดย่อ

บทความนี้ได้ให้สาระสำคัญเกี่ยวกับบริบทสภาพแวดล้อมสามจังหวัดชายแดนใต้ของประเทศไทย 3 ด้าน คือ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสภาพแวดล้อมทางสังคม รวมทั้งการวิจารณ์เกี่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในสามจังหวัดชายแดนใต้และการพัฒนาในเรื่องเกี่ยวกับเหตุการณ์ความไม่สงบ การศึกษา และวัฒนธรรม เพื่อใช้เป็นข้อมูลพิจารณาแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในสามจังหวัดชายแดนใต้ให้ดีขึ้นและมีความยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: สิ่งแวดล้อม, สามจังหวัดชายแดนใต้, การพัฒนาจังหวัดชายแดนใต้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิไลวัลย์ อินทรไวยมาศ คณะวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา อ. เมือง จ. ยะลา 95006

Abstract

This review described on environment of three southern border provinces of Thailand. There were physical, economic, and social environments. Including criticized concerning effect to environment in three southern border provinces and developing in case of violent event, education, and culture. It could be data to consider in environmental solution of three southern border provinces better and sustainability.

Keywords: Environment, Three southern border provinces, developing southern border provinces

¹ Asst. Prof. Dr. Wilaiwun Intharachaimas; Faculty of Sciences, Technology and Agriculture; Yala

หลายคนเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมโดยยึดมนุษย์เป็นหลักกว่า เป็นสิ่งที่ถูกรอบ ๆ ตัวเราและมักนึกถึงเพียงแค่ ป่าไม้ ดิน น้ำ หรืออากาศเท่านั้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นเพียงกลุ่มสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเท่านั้น ที่เห็นได้ชัด อย่างเช่น การออกกฎหมายรัฐธรรมนูญดีอากาศ (Clean Air Act) ค.ศ. 1963 การออกกฎหมายพิทักษ์ป่า (Wilderness Act) ค.ศ. 1964 การออกกฎหมายคุณภาพน้ำ (Water Quality Act) ค.ศ. 1965 และ การเกิดองค์การกรีนพีซ (Green Peace) ค.ศ. 1969 เป็นต้น (ชนากรสังเขป, 2555) ทำให้การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมไม่ยั่งยืนและประสบความสำเร็จหากไม่มองสิ่งแวดล้อมให้กว้างและลึกพอ แต่หากมองสิ่งแวดล้อมแบบองค์รวมแล้ว สิ่งแวดล้อมคือสรรพสิ่งบนจักรวาลนี้ (ประยูร วงศ์จันทร์, 2555) สิ่งแวดล้อม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต รวมทั้งที่เป็นรูปธรรมสามารถจับต้องได้และมองเห็นได้ และนามธรรมอย่างความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม แบบแผนชีวิต มีอิทธิพลเกี่ยวโยงกัน เป็นปัจจัยในการเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ผลกระทบจากปัจจัยหนึ่งจะมีส่วนเสริมสร้างหรือทำลายอีกส่วนหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สิ่งแวดล้อมเป็นวงจรและวัฏจักรที่เกี่ยวข้องกันไปทั้งระบบ (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, ม.ป.ป.) ดังนั้นการกล่าวถึงสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาในสามจังหวัดชายแดนใต้ในบทความนี้ เป็นการกล่าวถึงสิ่งแวดล้อม

แบบองค์รวม ทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์และกระทบซึ่งกันและกันในพื้นที่แห่งนี้

สภาพแวดล้อมสามจังหวัดชายแดนใต้

สามจังหวัดชายแดนใต้ของไทย หมายถึง ปัตตานี ยะลา และ นราธิวาส ซึ่งเป็นกลุ่มจังหวัดที่มีพื้นที่อยู่ทางตอนใต้สุดของเขตแดนไทยและติดต่อกับประเทศมาเลเซีย ส่วนสภาพแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเราทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต อันจะมีอิทธิพลเชื่อมโยงและกระทบต่อกันในระบบหรือพื้นที่บริเวณนั้น ๆ ดังนั้นสภาพแวดล้อมสามจังหวัดชายแดนใต้อาจกล่าวได้ว่าเป็นสรรพสิ่งที่รวมอยู่ในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลา และ นราธิวาส ที่มีอิทธิพลและกระทบซึ่งกันและกันภายในอาณาบริเวณนี้ โดยสามารถแบ่งสภาพแวดล้อมตามบริบทของสามจังหวัดนี้ออกได้เป็น 3 ด้าน คือ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ และ สภาพแวดล้อมทางสังคม

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ จังหวัดปัตตานี ยะลา และ นราธิวาสมีพื้นที่รวมกัน จำนวน 6.84 ล้านไร่ มีภูมิประเทศ 2 ลักษณะ คือ พื้นที่ป่าเขา อย่างเช่น เทือกเขาสันกะลาตีร์ เป็นภูเขาสูงสลับกับเตี้ย ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำหลายสาย เช่น แม่น้ำสายบุรี แม่น้ำบางนรา แม่น้ำตากใบ และ แม่น้ำสุไหงโกลลก โดยมีที่ราบลุ่มบริเวณเชิงเขาที่เหมาะสมแก่การทำสวนและทำนา อีกลักษณะเป็นพื้นที่ชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทย มีที่ราบบริเวณชายฝั่งเหมาะสมแก่การท่องเที่ยวและการประมง ประชากรรวมของสามจังหวัด 1.91 ล้านคนคิดเป็นร้อยละ 21.10 ของประชากรภาคใต้ทั้งหมด ส่วนใหญ่ร้อยละ 85.10 นับถือศาสนาอิสลาม มีพื้นที่ป่าไม้ที่สมบูรณ์ 1,581,342 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 25.70 ของพื้นที่รวมของสามจังหวัด มี

แหล่งแร่ที่นำมาใช้ประโยชน์ได้ เช่น ดินบุก ทองคำและ หินอ่อน และยังพบแร่ดินขาว (Kaolinite) ที่สามารถใช้เป็นส่วนผสมในทางอุตสาหกรรมการผลิตต่าง ๆ เช่น เซรามิก กระดาษ สีทาบ้าน ยางรถยนต์ ฯลฯ (คณะกรรมการการความมั่นคงแห่งรัฐ สถาผู้แทนราษฎร, 2553)

2. สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ โครงสร้างทางเศรษฐกิจขึ้นอยู่กับภาคการเกษตรเป็นหลัก พื้นที่ของสามจังหวัด ร้อยละ 72 เป็นพื้นที่ปลูกยางพารา ร้อยละ 14 เป็นพื้นที่ทำนาข้าว และ ร้อยละ 14 เป็นพื้นที่ปลูกไม้ผล การขยายตัวทางเศรษฐกิจของสามจังหวัดมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยระหว่างปี 2547-2550 อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจคิดเป็นร้อยละ 5.9, 3.0, 4.0 และ 2.1 ตามลำดับ (คณะกรรมการการความมั่นคงแห่งรัฐ สถาผู้แทนราษฎร, 2553)

3. สภาพแวดล้อมทางสังคม ประชากรส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 60.70 หรือประมาณ 1 ล้านกว่าคน มีอายุอยู่ในช่วง 15-59 ปี มีจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยต่อคน 6.2 ปี หรือเทียบได้เพียงระดับประถมศึกษาคุณภาพการศึกษาจากผลสอบโอเน็ต (O-Net) ปี พ.ศ. 2550 จัดอยู่ในอันดับรั้งท้าย กล่าวคือ จังหวัดยะลา ลำดับที่ 73 จังหวัดปัตตานี ลำดับที่ 74 และ จังหวัดนราธิวาส ลำดับที่ 76 ด้านกับสุขภาพอนามัย ข้อมูล ปี 2550 พบว่า เฉลี่ยแพทย์ 1 คน ดูแลให้บริการประชาชน 5,372 คน/ปี (คณะกรรมการการความมั่นคงแห่งรัฐ สถาผู้แทนราษฎร, 2553) ขณะที่สัดส่วนมาตรฐานขององค์การอนามัยโลกได้กำหนดสัดส่วนแพทย์ต่อผู้ป่วยไว้ที่ 1: 5,000 คน (สำนักงาน ก.พ., 2552) ประชากรในสามจังหวัดชายแดนใต้มีหลายเชื้อชาติ เช่น เชื้อสายมลายู เชื้อสายไทย เชื้อสายจีน และเชื้อสายฮินดู สำหรับวัฒนธรรมและภาษาก็มีความหลากหลายเช่นกัน ภาษาที่พบที่ใช้ในการสื่อสารปัจจุบัน คือ ภาษาไทย ภาษา

มลาญลิน (มลาญปิตตานี) และภาษามาลเเชีย ส่วนประเพณีสำคัญของมุสลิม อย่างเช่น พิธีอาซาน เป็นการทำพิธีให้เด็กหลังคลอด พิธีเข้าสู่หนัด หรือ มาโซฮวี เป็นพิธีการขลิบหนังหุ้มปลายอวัยวะเพศชาย ส่วนประเพณีของคนเชื้อสายจีน อย่างเช่น การสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว เป็นต้น (คณะกรรมการการความมั่นคงแห่งรัฐสภาผู้แทนราษฎร, 2553)

ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในสามจังหวัดชายแดนใต้ และการพัฒนา

ผลกระทบ หมายถึง ปรากฏการณ์หรือการกระทำหรือสาเหตุใด ๆ ก็ตามที่เกิดขึ้นแล้วมีผลทำให้สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร้สมดุล จากการศึกษาข้อมูลต่าง ๆ พบว่าผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในสามจังหวัดภาคใต้เกิดจากหลายปัจจัย แต่ปัจจัยที่สำคัญ ๆ ได้แก่ เหตุการณ์ความไม่สงบ การศึกษาและวัฒนธรรม

1. เหตุการณ์ความไม่สงบ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547-2555 เหตุการณ์ไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้เกิดขึ้น 11,542 ครั้ง มีคนตายและบาดเจ็บรวม 13,571 คน (ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2012) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีผลกระทบกับทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง การศึกษา สังคมและศาสนา โดยทางด้านเศรษฐกิจ ประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่ซึ่งมีอาชีพการทำสวนยางเค็มกรีดยางในช่วงหลังเที่ยงคืน ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่น้ำยางออกมากเพราะสภาพอากาศเย็นหรืออุณหภูมิต่ำ (สถาบันวิจัยยาง, 2544) ต้องปรับเปลี่ยนเวลาเป็นกรีดยางตอนเช้าแทนและเก็บน้ำยางตอนสาย ซึ่งจะ ได้ปริมาณน้ำยางน้อยลงเพราะปริมาณน้ำยางจะลดลงเมื่ออากาศร้อนจัดหรืออุณหภูมิสูงขึ้น (สถาบันวิจัยยาง, 2544) หรือไม่ชาวสวนยางก็ปล่อยทิ้งให้เป็นขี้ยาง ทำให้มูลค่าการขายผลผลิตตกต่ำลงอย่างน่าเป็นห่วง ส่วนทางด้านการเมืองการ

ปกครองยังไม่สามารถแก้ปัญหาความไม่สงบของภาคใต้ให้คลี่คลายลงได้ ถึงแม้มีการปรับเปลี่ยนยุทธวิธีหลากหลายรูปแบบก็ตาม สภาพทางสังคมของประชาชนในพื้นที่หวาดระแวงระมัดระวังมากขึ้น ครอบครัวผู้ประสบเหตุการณ์ความไม่สงบบางครอบครัวขาดเสาหลัก เช่น บิดา มารดา หรือสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก หรือทรัพย์สินเสียหาย ฯลฯ สภาพการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้มีผลทำให้สภาพแวดล้อมของสามจังหวัดชายแดนใต้เสื่อมถอยลงอย่างรุนแรง แนวทางการพัฒนามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (2556) ได้ทำการศึกษาวิจัยและเสนอแนวทางแก้ปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ ไว้หลายแนวทาง เช่น การกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นได้มีการจัดการตนเองการลดปัญหาความยากจน ปัญหาปากท้อง โดยส่งเสริมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล และ การทำประมง เป็นต้น หรือ แม้แต่การสนับสนุนส่งเสริมโครงการพัฒนาเขตเศรษฐกิจสามฝ่าย อินโดนีเซีย-มาเลเซีย-ไทย ก็ตาม (Rahimimura, 2003)

2. การศึกษา จากข้อมูลทางการศึกษาของประชากรในสามจังหวัดชายแดนใต้ พบว่า มีระดับการศึกษาเฉลี่ยเพียงระดับประถมศึกษาปีที่ 6 (คณะกรรมการการความมั่นคงแห่งชาติ สภาผู้แทนราษฎร, 2553) ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ความรู้ในระดับนี้เพียง เป็นการพัฒนาประชากรของชาติให้เกิดทักษะพื้นฐาน อย่างเช่น การคิดคำนวณ อ่านออก เขียนได้ ฯลฯ เพื่อการดำเนินชีวิตประจำวันทั่วไปเท่านั้น ยังไม่สามารถคิดวิเคราะห์หาเหตุผลเชื่อมโยงได้อย่างลึกซึ้ง แยกผิดถูกอย่างไรเหตุผล บางครั้งอาศัยความเชื่อมากกว่าเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ ทำให้เกิดผลกระทบด้านอื่น ๆ ตามมา เช่น การเป็นเครื่องมือของผู้อื่นในการชักจูงให้กระทำความผิด การไม่สามารถเข้าทำงานที่กำหนดวุฒิการศึกษาที่สูงกว่าระดับประถมศึกษาได้ อันมีผลทำให้

รายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐาน อีกทั้งผลการสอบ O-Net ปี พ.ศ. 2550 ของนักเรียนจังหวัดปัตตานียะลาและนราธิวาสอยู่ในลำดับหลังเมื่อเทียบกับจังหวัดอื่น ๆ ในประเทศไทย (คณะกรรมการการความมั่นคงแห่งชาติ สภาผู้แทนราษฎร, 2553) สามารถพิจารณาได้ว่า ถึงแม้มีการประเมินคุณภาพการศึกษาอย่างเข้มงวดมากขึ้นก็ตาม แต่สภาพแวดล้อมทางการศึกษาของสามจังหวัดชายแดนใต้ยังคงน่าเป็นห่วง ด้วยการศึกษาเป็นพื้นฐานแห่งการพัฒนาอื่น ๆ ทั้งปวง ดังนั้นหากขาดการศึกษาแล้วและเอาใจใส่อย่างต่อเนื่องจะเกิดผลร้ายอย่างคาดไม่ถึง ทางออกที่ดีของการพัฒนาควรแก้ไขคุณภาพการศึกษาของประชาชนเป็นอันดับหนึ่ง ถึงแม้จะไม่เห็นผลทันตาแต่คุ้มค่ายิ่งกว่าการทุ่มเทพัฒนาทางเศรษฐกิจแต่พื้นฐานความคิดของประชาชนขาดภูมิคุ้มกัน

3. วัฒนธรรม ชนากกร สังเปป (2555) กล่าวว่าวัฒนธรรมเป็นภูมิปัญญา เป็นทุนในสังคม หากวัฒนธรรมถูกทำลาย เท่ากับ ภูมิปัญญาหรือทุนในสังคมลดน้อยลงเป็นเหตุให้สังคมและประเทศอ่อนแอเนื่องจากพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ประกอบด้วยผู้คนหลากหลายเชื้อชาติ (คณะกรรมการการความมั่นคงแห่งชาติ สภาผู้แทนราษฎร, 2553) การใช้ภาษาสื่อสารแบบแผนการดำเนินชีวิต การปฏิบัติศาสนกิจทางศาสนาหรือค่านิยมอื่น ๆ แตกต่างกันไป หากคนใดหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งยึดมั่นแบบแผนของตนเองหรือกลุ่มตนเป็นที่ตั้ง ไม่พยายามศึกษาทำความเข้าใจสังคมและวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน จะทำให้สภาพสังคมอ่อนแอลงในที่สุด อย่างเช่น การใช้ภาษาที่แตกต่างกันสื่อสารระหว่างกันอาจทำให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนเกิดความขัดแย้งขึ้นได้ การปฏิบัติศาสนกิจทางศาสนาอันเกิดจากความเชื่อความศรัทธาของแต่ละบุคคล หากใครมาลบ

หลู่ดูแคลน จำต้องออกมาปกป้องรักษา นำมาซึ่งการเป็นเกราะกำบังระหว่างกันและกัน แต่ที่น่ากลัวที่สุดคือการใช้ศาสนาและความแตกต่างที่หลากหลายเป็นเครื่องมือจู่โจมชนวนไฟเผาไหม้ให้วอดวายพร้อม ๆ กันทั้งระบบ ดังนั้นโอกาสการพัฒนาที่ดีโดยการที่ผู้คนโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่อาศัยอยู่บนผืนแผ่นดินสามจังหวัดชายแดนใต้ได้ ได้คิดไตร่ตรองโดยอาศัยความหลากหลายทางวัฒนธรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้หลากหลายช่วยกันนำมาถักทอให้เป็นสายใยที่สร้างความแข็งแกร่งบนพื้นที่ตรงนี้ ใช้เป็นดาบเขี่ยสกัดกั้นความชั่วร้ายและมหันตภัยที่เข้ามาทำลายสภาพแวดล้อมของสามจังหวัดชายแดนใต้จนหาความสมดุลไม่ได้กระทั่งทุกวันนี้ นี่อาจเป็นหนทางหนึ่งที่สามารถฟื้นฟูสภาพแวดล้อมให้กลับมาอยู่ได้อีกครั้ง สิ่งที่กำลังกล่าวมาแล้วนั้นมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ระหว่างสิ่งมีชีวิตและถึงไม่มีชีวิต ระหว่างรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งเป็นองค์ประกอบของระบบนิเวศที่ไม่สามารถอยู่ได้อย่างอิสระ โดยที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกัน อย่างเหตุการณ์ไม่สงบในพื้นที่ภาคใต้ การขาดความรู้ในระดับที่เหมาะสม และการมีวัฒนธรรมที่หลากหลาย จะมีผลกระทบซึ่งกันและกัน ทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม การถูกทำลายของสิ่งก่อสร้าง ทรัพย์สินและทรัพยากรอื่น ๆ เสียหายเมื่อเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้นแต่ละครั้ง สังคมแตกแยกมีความระแวงเข้าใจผิดระหว่างกัน ขาดการอนุรักษ์ทรัพยากรร่วมกัน ข้างทำลายระบบเศรษฐกิจของพื้นที่สามจังหวัดทั้ง ๆ ที่พื้นที่แห่งนี้มีประจัญดาชายแดนใต้ สามารถสร้างเศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศทั้งมาเลเซียและสิงคโปร์ได้ หนทางเยียวยาที่อาจทำได้ไม่ใช่การแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ แต่ต้องจริงจังร่วมใจการ

แก้ปัญหาที่ต้นเหตุและอาศัยระยะเวลาเป็นกลไกสำคัญ เสริมสร้างระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง การ
 อย่างเช่น การพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ได้มาตรฐาน ส่งเสริมคุณค่าทางคุณธรรมจริยธรรมให้เกิด ตลอดจน
 หักเทียมกันทั่วประเทศจนถึงระดับสากล การ การฝึกฝนระเบียบวินัยในตัวคนให้เป็นบรรทัดฐานเป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- (1) กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม.
 Retrieved February 24, 2013, from <http://web.ku.ac.th/schoolnet/snet6/cnvil/cnvil-1.htm>.
- (2) คณะกรรมการความมั่นคงแห่งรัฐ สภาผู้แทนราษฎร. (2553). รายงานผลการพิจารณาการศึกษา เรื่อง...
 สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้และแนวทางแก้ไขเชิงรุก. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
 เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. ๓๓๓ หน้า. (2555). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- (3) ประยูร วงศ์จันทร์. (2555). วิทยารณสิ่งแวดล้อม. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- (4) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2556). ข่าวการวิจัย: เป้าหมาย 10 ปี แผนวิจัยแก้ปัญหาชายแดนใต้ หวังการ
 พัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน มีภูมิคุ้มกัน. Retrieved February 22, 2013, from <http://www.psu.ac.th/node/3246>.
- (5) ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. (2012). สรุปสถานการณ์ความรุนแรงภาคใต้: มกราคม 2547 - กุมภาพันธ์
 2555. Retrieved February 21, 2013, from <http://www.deepsouthwatch.org/node/3077>.
- (6) สถาบันวิจัยยาง, วิชาการเกษตร, กรม. (2544). การกรีดยาง คำนวณแนวทางวิชาการสำหรับเจ้าของสวนยาง.
 ม.ป.ท.: งานเอกสารวิชาการ ฝ่ายถ่ายทอดเทคโนโลยี สถาบันวิจัยยาง.
- (7) สำนักงาน ก.พ. (2552). ผลการประชุม ก.พ.ครั้งที่ 7/2552 ผลการศึกษาโครงการกำหนดยุทธศาสตร์กำลังคน
 ภาครัฐ กรณีแพทย์และพยาบาล (กระทรวงสาธารณสุข). Retrieved February 21, 2013, from
http://www.ocsc.go.th/ocsc/th/index.php?option=com_content&view=article&id=1085&catid=235:2011-07-07-07-48-13&Itemid=239.
- (8) Rahimmura, C. (2003). Peace Resolution: A Case Study of Separatist and Terrorist Movement in Southern
 Border Provinces of Thailand (Prince of Songkha University). Songkha: Prince of Songkha University,
 Pattani Campus.